Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto
9.2.2023

Erityisasiantuntija Suvi Pato-Oja

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 273/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä julkisuuslain 24 §:n muuttamiseksi. Lausunnossa on huomioitu sisäministeriön poliisiosaston, hallinto- ja kehittämisosaston sekä rajavartio-osaston eli Rajavartiolaitoksen esikunnan näkemykset.

Esityksen tavoitteet

Esityksellä pyritään selkeyttämään yksityiselämän suojaa koskevien salassapitoperusteiden keskinäisiä suhteita rikosasioissa sekä lisäämään kansalaisten ja tiedotusvälineiden mahdollisuuksia saada tietoa rikosasioista ja niissä tehdyistä viranomaispäätöksistä. Esityksessä ehdotetaan rajoitettavaksi esitutkinnassa ja syyteharkinnassa laadittujen keskeisten asiakirjojen salassapitoa niiltä osin kuin tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi eikä tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä.

Esitys on osa meneillään olevaa laajempaa julkisuuslain ajantasaistamisen kokonaisuutta. Erillisen kiireellisenä valmistellun esityksen antamiseen on johtanut muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen vuonna 2020 antama ratkaisu EOAK/579/2020, joka koskee julkisuuslain esitutkintaan sovellettavia salassapitoperusteita ja esitutkinta-asiakirjojen yleisöjulkisuutta. Eduskunnan oikeusasiamies esitti päätöksessään oikeusministeriön harkittavaksi, tulisiko esitutkinta-asiakirjojen salassapitoperusteiden uudistaminen ottaa erikseen valmisteltavaksi, jotta sen ratkaisu ei viipyisi julkisuuslain kokonaisuudistusta odoteltaessa.

Sisäministeriö pitää esityksen tavoitteisiin kuuluvaa salassapitosäännösten selkeyttämistä tärkeänä, joskin korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisut ovat eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun jälkeen selventäneet nykytilaa ja siten vähentäneet tarvetta kiireellisille lainmuutoksille erillään muista julkisuuslakiin valmisteilla olevista muutoksista. Julkisuuslain ajantasaistamishanke jatkuu parhaillaan muilta osin oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä on muun muassa selvittää ja arvioida julkisuusperiaatteen asianmukaisen toteutumisen ja toteuttamisen ongelmakohtia ja niihin vaikuttavia toimia. Osana tätä arviota työryhmän tulee muun muassa

selvittää mahdollisuudet selkeyttää viranomaisen asiakirjojen julkisuuden ja henkilötietojen suojan välistä suhdetta sekä tarkastella salassapitosäännösten muotoilusta ja sääntelyn rakenteesta seuraavia epäkohtia ja tulkintaepäselvyyksiä. Laajemmassa ajantasaistamishankkeella myöhemmin omaksuttavilla ratkaisuilla on siten merkittäviä vaikutuksia myös esitutkinta-aineiston salassapitoon ja julkisuuteen liittyvien kysymysten näkökulmasta.

Sisäministeriö nostaa lisäksi esiin, että ehdotetut muutokset eivät vaikuta merkittävästi selkeyttävän nykytilaa esitutkintaviranomaisten osalta. Erityisesti ehdotetun 24 §:n 3 momentin soveltaminen edellyttäisi uudenlaista moniportaista arviota siitä, onko tiedon antaminen välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi ja jos on, aiheuttaako tietojen antaminen todennäköisesti asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä. Esitysluonnoksessa ehdotetulla sääntelyllä ei sisäministeriön käsityksen mukaan olisi juurikaan vaikutusta esimerkiksi voimassa olevan julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan tulkintaan liittyviin ongelmiin. Muun muassa esitutkinta-aineistoon sisältyvät harrastustoimintaa koskevat tiedot ja muut vastaavat ei-arkaluonteiset tiedot jäisivät edelleen ehdottoman salassapidon piiriin aina, kun tietojen antaminen ei olisi välttämätöntä päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi.

Sisäministeriö on julkisuuslain ajantasaistamista valmistelevassa työryhmässä ja aiemmissa lausunnoissaan nostanut esiin tarpeen arvioida julkisuuslain salassapitosäännöksiä nyt ehdotettua laajemmin. Sisäministeriön näkemyksen mukaan työryhmän jatkotyössä tulisi edelleen arvioida myös nyt ehdotetun lakimuutoksen toimivuutta osana julkisuuslain kokonaisuutta.

Esityksen vaikutukset

Esityksessä on kuvattu ehdotetun sääntelyn työmäärää lisäävää vaikutusta poliisin arvion pohjalta (s. 16-17). Sisäministeriö nostaa esiin, että poliisin lisäksi myös Rajavartiolaitos arvioi ehdotettujen muutosten lisäävän työmäärää. Esitutkintaviranomainen arvioi esitutkintapöytäkirjat ja tekee niihin tarvittavat salassapitoa koskevat merkinnät ennen esitutkintapöytäkirjan arkistoimista tai luovuttamista asianosaisille. Jatkossakin esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän olisi lisäksi aina asiakirjapyynnön yhteydessä suoritettava julkisuuslain mukaisia menettelysäännöksiä noudattaen pyydetyn asiakirjan osalta arviointi siitä, mitkä asiakirjan tiedoista ovat julkisia ja mitkä salassa pidettäviä. Erityisesti 24 §:n 3 momentissa asetettavat uudenlaiset arviointiperusteet lisäävät esitutkintaviranomaisten työmäärää nykytilaan verrattuna. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että lakimuutoksesta esitutkintaviranomaisille aiheutuvaa työmäärää seurataan ja mahdollisia merkittäviä lisäresurssitarpeita käsitellään tulevien valtiontalouden kehys- ja talousarvioprosessien yhteydessä.